

MAJANDUSAASTA ARUANNE

aruandeaasta algus: 01.01.2024

aruandeaasta lõpp: 31.12.2024

nimi: Vabariiklaste Liit

registrikood: 80005069

postiaadress: Harju maakond, Tallinn, Põhja-Tallinna linnaosa,
Telliskivi tn 60a/3

postisihthnumber: 10412

telefon: +372 6645077

e-posti aadress: info@heakodanik.ee

veebilehe aadress: www.heakodanik.ee

Sisukord

Tegevusaruanne	3
Raamatupidamise aastaaruanne	19
Bilanss	19
Tulemiaruanne	20
Rahavoogude aruanne	21
Netovara muutuste aruanne	22
Raamatupidamise aastaaruande lisad	23
Lisa 1 Arvestuspõhimõtted	23
Lisa 2 Raha	25
Lisa 3 Nõuded ja ettemaksed	26
Lisa 4 Maksude ettemaksed ja maksuvõlad	26
Lisa 5 Materiaalsed põhivarad	27
Lisa 6 Kasutusrent	27
Lisa 7 Võlad ja ettemaksed	28
Lisa 8 Sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused	28
Lisa 9 Liikmetelt saadud tasud	29
Lisa 10 Annetused ja toetused	29
Lisa 11 Muud tulud	29
Lisa 12 Sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud	30
Lisa 13 Mitmesugused tegevuskulud	30
Lisa 14 Tööjõukulud	30
Lisa 15 Seotud osapooled	31
Aruande allkirjad	32
Vandeauditori aruanne	33

2024. AASTA TEGEVUSARUANNE

Kodanikuühiskond ja Vabaühenduste Liit aastal 2024

Mingi värk oli 2024. aastal sellega, et vabaühenduste rahastamine oli hambus nii poliitikutel kui ettevõtjatel. Mitte kõigil muidugi. Mõningatel. Aga eks olegi ju populistlikult mugav öelda, et kui vabaühendustelt lihtsalt toetused ära võtta, saab riigieelarve kohe paremasse tasakaalu, valitsusel on rohkem raha, et pensione maksta või kaitsekulusid tõsta, ja üleüldse peaks *õige* kodanikuühiskond ilma riigi (või omavalitsuste) rahata hakkama saama.

Et kaevusime ise möödunud aastal rahastamisnumbritesse, julgustame nende teemade valguses teisigi seda tegema.

Nimelt on andmetest näha, et „mittetulundusühingutele ja sihtasutustele“ eraldatavatest vahenditest enamik liigub hoopis riigi või omavalitsuste endi asutatud organisatsioonidele. Ning sellest ligi 290 miljonist eurost, mis vabaühendustel näiteks 2022. aastal toetuste vm eraldiste näol kasutada oli, ei piisa pensionide, kaitsekulude ega laste- ja peretoetuste katmiseks.

Parasjagu veel tegeleme 2023. aasta andmete analüüsimisega, aga seniks võid vabaühenduste rahanumbrites sobrada vastavas [portaalis](#) või lugeda meie huvikaitsespetsialist Maarja-Liisa Kapauni [artiklit](#).

Demokraatiaga üleüldiselt on Eestis (veel) hästi. Oleme erinevatelt näitajatelt valdavalt rohelises. Fooritulede mõttes. Tõsi: üha enam on kuulda naljatusi, et see on nii ainult selle pärast, et teistel läheb aina kehvemini. Seda enam tuleks meie meelest olla ettevaatlik kõiksuguste üleskutsetega vabakonna rahastamist vähendada. Ja seda enam tuleb vabaühendustel endil olla valvas. Ning ka pedagoogi moodi nõudlik, kui on tunda, et kaasatakse näiliselt (või jäetakse üldse kaasamata), kui otsused on kiirustatud või läbipaistmatud, kui minnakse vabaduste piiramise kallale, õigustades seda suurema julgeoleku või mille muuga tahes.

Ah et kuidas Vabaühenduste Liidul endal läheb, küsid?

Kui juba vähemalt viimased 5 aastat järjest võib öelda, et on olnud ühed muutuste aastad, kas siis samas vaimus jätkumist võib pidada stabiliseerumiseks?

2024. aasta oli Vabaühenduste Liidu jaoks (taas) muutuste aasta, sedapuhku kõige teravamalt läbi eelarve vähenemise ning selle mõju nii tiimi koosseisule kui tegevuste vähendamisele. Näiteid? No aastat alustasime näiteks üheksa tiimiliikmega, ent lõpetasime kuue peal. Mh olime sunnitud koondama vabatahtliku tegevuse suuna juhi. Aga leping lõppes veel kahe tiimiliikmega.

Oleme aga vabakonnale vastavalt vaprad. Resilentsed isegi, kui lubada endale üks vaimukus. Kerksed, kui see sõna keelesõpradele paremini passib.

Hoiame oma tegevusi võimalust mööda töös, üldiselt piiratud eelarvetingimustes. Näiteks annetamistalgute ära jätmine polnud mõeldav, seega saime korraldamisega toime väga väikeste lisakuludega.

Kodanikuühiskonna 2024. aasta tegijaid tunnustasime alanud aasta veebruaris samuti väheste ressursside, aga meie meelest siiski äärmise ja igati õnnestunud pidulikkusega. Mh tulid meile selle juures appi kümned-kümned annetajad, kelle toel õnnestus koguda aasta vabaühenduse preemiarahaks ümmargused 5000 eurot.

Selle eest kummardab tiim kõigi annetajate ja toetajate ees kontsadeni! Ja läheb veel enne suurt suve ka [lubatud](#) jooksu-ratta-tõuke-kõnni-kärudistantsi läbima. Siis kummardame kontsadeni veel ka seepärast, et me ausalt enam ei jaksa püsti seista...

Et 2024. aastal lõppes liidu kehtiv strateegia, alustasime kevadel strateegia uuendamisega. Tulemuslik lõpp strateegia kinnitamise näol on loodetavasti kätte jõudnud samal üldkoosolekul, mil kinnitatakse ka 2024. majandusaasta aruanne. Peame järgmiste aastate jooksul oluliseks kasvatada vabakonna mõju – nii mõjusust kui mõjukust. Prioriseerime veel enam (professionaalset) huvikaitset – nii seda, mida ise teeme, kui seda, mida teeb iga ühing omaette (või mistahes võrgustikes). Ning otsime ja leiame viise, kuidas tõsta vabaühenduste võimekust.

Üks asi veel.

Timothy Snyder, Yale'i ülikooli ajaloo professor ja Maarjamaa Risti III klassi teenetemärgi kavaler on kirjutanud lühikese käsiraamatu „Türanniast. 20 õppetundi 20. sajandist“.

„Ärgem kuuletugem enneaegu,“ on esimene õppetund või soovitus, mille ta raamatus annab. Maailma, ka Eesti poliitilisi arenguid vaadeldes kipub see soovitus – väikeste variatsioonidega – end viimasel ajal üha enam meenutama.

Ärgem leppigem enneaegu erinevate viivituste, unustamiste, kõrvale tõrjumiste, ka kärbetega. Ärgem leppigem põhjendustega, et „julgeolekuolukord“ on selline. Või põhjendustega, et „kõigil on raske“. Ärgem taandagem end liiga lihtsalt mugavaks partneriks, kes kiirustab ametniku ebamugavat olukorda mõistma, poliitiku tunnetest aru saama, olukorda aktsepteerima, sest „tõepoolest on keerulised ajad“. Inimlikkus, head suhted ja empaatia on mõistagi olulised. Ent neid võib ka kurjasti ära kasutada. Seega tuletagem end, oma ootusi ja mõistagi kaalukaid argumente väsimatult meelde nii poliitikutele kui ametnikele, nii ettevõtjatele kui kõigile (headele) kodanikele, kelle käes demokraatlikus riigis on see kõige suurem võim.

Tehkem koostööd. Pingutagem selle nimel, et iga ühingu töö oleks professionaalselt ja tulemuslikult tehtud. Säilitagem rahu.

Ja ärgem kuuletugem enneaegu.

KODANIKUÜHISKONNA AASTA TEGIJAD

Aasta vabauhendus: Päästeliit

Päästeliit on juba 15 aastat olnud Eestis vabatahtliku päästejõu südametunnistus ja selgroog. Maa-, mere- ja eripääste vabatahtlikke esindav ühendus pakub oma liikmetele huvikaitset ja koolitusi ning võimalust osaleda rahvusvahelistes projektides.

Päästeliit teeb aktiivselt koostööd riigi ja ametkondadega ning on ka Eesti üks suurimaid Ukraina toetajaid, aidates Ukraina päästjaid pea 7 miljoni euro väärtuses varustusega.

Aasta missiooniinimene: Ingrid Tiido

Ingrid on olnud 16 aastat doktor Kloun – üks lootuse ja rõõmu tooja neile, kes seda kõige enam vajavad.

Tallinna Lastehaiglas, kus argipäev on täis väljakutseid ja muresid, loob Ingrid oma soojuse, ehtsa huumori ja vahetu improvisatsioonioskusega hetki, mis lasevad lastel ja nende peredel korraks haiglarutiini unustada. Tema peale võib alati kindel olla. Olgu see üks julgustav naeratus, ootamatu naljategu või lihtsalt kohalolek – nii lapsed, nende vanemad kui ka haigla personal teavad, et Ingridi energia toob ruumi midagi hindamatut.

Aasta tegu: Sõrve riikliku looduskaitseala moodustamine

2023. aasta detsembris jõudis lõpule Sõrve riikliku looduskaitseala moodustamine. 17 aastat kestnud töö tulemus tagab Harjumaa ühe kõige väärtuslikuma loodusmassiivi säilimise. Looduskaitseala loomisele andsid oma suure panuse kümned teadlased, Harku vallavalitsus ja volikogu ning kliimaministeerium ja keskkonnaamet. Veel toetasid väga paljud vabauhendused, organisatsioonid ja inimesed üle Eesti.

Kõigi nende nimel võttis autasu vastu Val Rajasaar, kes hoidis kogu protsessi jooksul initsiatiivi üleval kaasates teadlasi, toetajaid, poliitikuid ning aidates hoida teemat meediapildis.

Aasta tegu: Kõrgepingeliinide eemaldamine Väikese väina tammilt

2024. aasta septembri alguses eemaldas Elering Väinatammilt Natura 2000 hoiuala lindude lennuteed ohustanud kõrgepingeliinid, mida asendavad nüüd elustikule turvalised merekaablid. 60 aastat kestnud probleem sai lahenduse tänu koostööle erinevate osapoolte vahel.

Saarlane Heiki Hanso, kes tunnustuse viimaks teoks saanu eest vastu võttis, juhtis Väikese Väina Seltsi kaudu probleemile järjepidevalt tähelepanu, korraldades aktsioone ja kommuniqueerides Saaremaa väravas toimunut ka meedias.

Aasta tulija: MTÜ Sa Suudad

Kuigi loodud alles 2024. aastal, on MTÜ Sa Suudad juba märkimisväärse jälje jätnud, andes hääle noortele, kellel on või on olnud kõrge riskikäitumine, aidates seeläbi muuta haridus-, sotsiaal- ning õigussüsteemi noortesõbralikumaks.

Ühingu kaudu on noored saanud oma keerulistest kogemustest ja nende algpõhjusest rääkida ning anda täiskasvanutele soovitusi, kuidas noorte jaoks paremini olemas olla.

Aasta võrgustik: Heateo Sihtasutuse vabatahtlike kogukond

Heateo Sihtasutus on enam kui 20 tegutsemisaasta jooksul loonud vabatahtlike ekspertide võrgustiku, mille liikmed nõustavad Heateo Mõjufondi, Heateo Haridusfondi ja NULA inkubaatori algatusi.

Igal aastal panustab sadakond vabatahtlikku kokku enam kui 1000 tunni jagu oma aega ja teadmisi, et aidata lahendada teravaid probleeme Eesti ühiskonnas.

Aasta avaliku võimu esindaja: SA Tartu 2024

Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 tegi ajalugu: 1600 kultuurisündmusel käidi vabatahtlikuks ligi 6000 korral ja ühtekokku panustati üle 70 000 vabatahtliku töötunniga.

Tartu linna asutatud sihtasutus mitte ainult ei koordineerinud kultuurisündmuste õnnestumist, vaid arendas seeläbi kogu vabatahtlikkuse traditsiooni Lõuna-Eestis, pakkudes koolitusi, luues juhendmaterjale ja võimaldades võrgustikutööd.

Aasta ettevõtte: Ülemiste keskus

Ülemiste keskus pingutab, et ühiskond oleks hoolivam ja kestlikum: keskuses on mõeldud erivajadustega külastajate ja väikelastega perede peale, paigaldatud joogivee punktid ja rattaparklad, kasutatakse taastuvenergiat ja teisi keskkonda säästvaid lahendusi.

Ülemiste keskus toetab annetamisvõimaluste loomise, ürituste korraldamise ja keskuse pinna pakkumisega mitmeid vabaühendusi, näiteks Eestimaa Looduse Fondi, Eesti Loomakaitse Seltsi, Eesti Punast Risti, Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi, Tallinna ja Harjumaa Lasterikaste perede Liitu, Toidupanka ja Vähiravifondi Kingitud Elu.

Aasta vabatahtlike kaasaja: Pimedate Ööde filmifestival

Vabatahtlikud on Pimedate Ööde filmifestivali ehk PÖFFi süda, ilma vabatahtliketa ei saaks festival toimuda. PÖFFi vabatahtlikke kutsutakse hellitavalt huntideks. Just nemad loovad sooja õhkkonna ja tagavad, et festivalil kõik sujuks. 2024. aastal oli vabatahtlikke umbes 450, kes jagunesid 21 erineva ülesandega hundikarjaks.

Vabatahtlike töö ja heaolu on festivalil süsteemselt ja professionaalselt korraldatud, vabatahtlikud saavad võimaluse teha midagi, mis silma särama paneb. Paljud PÖFFi hundid on vabatahtlikena kaasa teinud mitmeid aastaid järjest, sest nii tore on.

Aasta vabatahtlikud

Terje Mihhailova

Terje on alates 2019. aastast MARACi vabatahtlik Lõuna-Eestis. MARACi võrgustikutöö eesmärk on tagada kõrge riskiga vägivallajuhtumite korral kannatanu turvalisus.

Terje tegutseb pühendunult ja professionaalselt, suhtub ohvritesse alati suure hoolivuse ja mõistmisega. Ta on järjepidev, luues ohvrite ümber abistava võrgustiku. Kohusetundlikkus, millega ta endale võetud ülesandeid täidab, paneb ka teised rohkem pingutama ja panustama.

Aleksander Tukk

Aleksander ehk Sass on Eestimaa Looduse Fondi (ELF) talgutel kaasa löönud üle 15 aasta. Tema abi on olnud hindamatu, enamasti jõuab ta aasta jooksul talgutele 10 korral (2022. aastal lausa 21 korral, s.o ELFi talgute ajaloo rekord).

Suure soode ja märgalade fännina on ta eriti palju osalenud soode taastamise talgutel. Samuti võib Sassi tihti kohata kahepaiksete sigitiikide ja must-toonekure toitumisojade korrastamise talgutel ehk kõikjal, kus saab kummikutega vees möllata. Peale ELFi talgutel osalemise on Sass Tallinna linnavalitsuse Pääsküla raba taastamise talgute grupijuht. Iseloomult on Sass väga sõbralik, aval, lahke, rahulik ja rõõmsameelne.

Robin Raide

Robin Raide on olnud aktiivne abipolitseinik ligi kolm aastat. Ta kuulub Põhja prefektuuri kriminaalbüroo rühma, kuid panustab mitme jaoskonna töösse. Robin on abivalmis, asjatundlik ja professionaalne abipolitseinik, kes lisaks tavapärastele abipolitseinike tegevustele kirjutas eelmisel aastal projekti, et parandada Põhja prefektuuri abipolitseinike teadmisi taktikalisest esmaabist, ning viis nii läbi kuus koolitust, kus osales 78 abipolitseinikku.

Ta tahab kogukonda panustada ja anda edasi oma teadmisi ja kogemusi, mis igapäevaselt tervishoiuvaldkonnas töötades kogunenud.

Tiina Hussar

Tiina jõuab vabatahtlikuna panustada väga mitme heategevusorganisatsiooni tegevusse.

Vähiravifondis Kingitud Elu kogub Tiina koos teiste vabatahtlikega annetusi vähihaigete raviks. MTÜ-s Saagu Paremu aitab Tiina sorteerida ja müüa annetatud rõivaid ja esemeid, kusjuures saadud tuluga aidatakse puudustkannatavaid peresid. Võrumaa Naiste Tugikeskuses on Tiina aga vabatahtlik kogemusnõustaja.

AASTA 2024 NUMBRITES

Liikmeid 103, aktiivseid vabatahtlikke aasta jooksul **3+**, tiimiliikmeid aasta lõpuks 6 (töökohti **5 ja natuke peale**); 5 koostöövõrgustikku.

Avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste liiduna töötame selle nimel, et Eestis oleks tugev kodanikuühiskond, kus inimesed tahavad, saavad ja oskavad olla head, arukad ja aktiivsed kodanikud. Meie missioon on aidata areneda vabaühenduste tegevust toetaval keskkonnal ja tugevdada ühenduste suutlikkust selles keskkonnas tulemuslikult tegutseda.

2021. aastast oleme tegutsenud peamiselt kolmel strateegilisel suunal:

1. **Huvikaitse.** Vabakond tegutseb usalduslikus partnerluses avaliku võimuga, et edendada avatud valitsemist ja kaitsta avalikke huve. Selle nimel veame eest avatud valitsemise partnerluse (AVP) ümarlauda ja osaleme avatud riigivalitsemise arengukomisjoni (ARVAK) töös, vähendame bürokraatiat läbi ühenduste rahastamise korrastamise ja sellekohase juhendi levitamise, edendame koostöövormina strateegilist partnerlust, jätkame veebiplatvormi mtyraha arendamist, jälgime valdkonnas toimuvat, tellime ja panustame uuringute valmimisse ja tõstame üldist valdkonnaülest teadlikkust läbi Hea Kodaniku kanalite.
2. **Võimekus.** Vabaühenduste sees ja nende vahel on tihedad sidemed ning hea koostöö, ühendused on hästi juhitud, suutlikud muutuste juhtijad ning oma tegevuses eetilised ja innovatiivsed. Selle jaoks jätkame vabaühenduste juhtide toetamist, võrgustike arendamist, korraldame koolitusi, toome Eestisse kogemusi välispartneritelt nagu CIVICUS, AGNA ja teised, ning suurendame jätkuvalt oma liikmeskonda.
3. **Kasvulava.** Eestis on üha enam inimesi, kes oskavad, suudavad ja tahavad osaleda nii kogu- kui ka ühiskondlikes asjades. Selle jaoks levitame Hea Kodaniku sõnumeid ka teistes kanalites, arendame koolidele kodanikuühiskonna teemalisi õppematerjale, viime Rahvaülikoolide Liiduga läbi kursust "Demokraatiaharidus - tee kõrgema kodanikuosaluseni" ja tunnustame aasta jooksul silma paistnud tegijaid.

2024. aasta maikuus toimunud üldkoosolekul andis Vabaühenduste Liit aga avalöögi oma strateegia uuendamiseks koostöös liikmete, nõukogu, võrgustike ja teiste koostööpartneritega. Uus strateegiadokument saab 2024. majandusaasta aruande kirjutamise ajal veel viimast lihvi, toimuvad viimased kaasamisvoorud, et siis 2025. aasta 16. mail toimuval üldkoosolekul loodetavasti eduka kinnitamiseni jõuda.

HUVIKAITSE

Vabakond tegutseb usalduslikus partnerluses avaliku võimuga, et edendada avatud valitsemist ja kaitsta avalikke huve.

2024. aastal vedasime eest kodanikuühiskonna organisatsioonide riikliku rahastamise läbipaistvuse tagamiseks loodud [mtyraha andmebaasi](#) rikastamist 2021. ja 2022. aasta andmetega. Saime selleks esmakordselt kasutada riigi avaandmeid, mistõttu tuli andmebaasi senises ülesehituses teha hulgaliselt muudatusi. Andmebaasi avaandmete jaoks kohandamise vajadus võimaldas meil samas mtyraha uuendamise protsessi jätkusuutlikumaks disainida. 2025. aasta esimeses pooles plaanime andmebaasi lisada 2023. aasta riikliku rahastamise andmed. Ülevaadet ja andmebaasi kasutamise koolitust oodatakse meilt näiteks Maakondlike Arenduskeskuste ja Linnade ja Valdade Liidu poolt kohalike omavalitsuste suunal, mida ka aprillis aset leidval XIX Linnade ja Valdade Päeval anname.

Riikliku rahastamise andmetega süvitsi tegelemine andis meile võimaluse ka 2025. aasta riigieelarve koostamise tuules lõkkele löönud kärbete debatis kaasa rääkida. [Avaldasime arvamust](#) kodanikuühiskonna toetuste suuremahulise kärpimise mõjude osas. 2025. aastal plaanime rahastuse teemade kommunikeerimisega jätkata.

Aasta esimeses kvartalis võtsime kokku ja analüüsisime **huvikaitsevõimekuse enesehindamise pilootuuringu** tulemusi. Valmis [põhjalik raport](#). Tutvustasime uuringu tulemusi ka enda liikmetele, huvikaitsevõrgustikule ja partneritele. Uuringu tarbeks paika pandud kriteeriumide alusel on 2025. aastal plaanis huvikaitsevõimekuse mõõtmise mudelit edasi arendada ning testimisega jätkata.

Üks meie huvikaitse eesmärke on, et vabaühendused teeksid **avatud valitsemise** teemadel koostööd ja oleksid valitsusele arvestatavateks partneriteks. Selle nimel veame eest avatud valitsemise partnerluse (AVP) vabaühenduste ümarlauda ja osaleme avatud riigivalitsemise arengukomisjoni (ARVAK) töös. ARVAK kohtus 2024. aastal 3 korral, aasta märksõna oli avatud valitsemise partnerluse uus tegevuskava ja koosloome arengukiirendi projektid. AVP ümarlauas oleme alustanud uue tegevuskava tarbeks sisendikorjet, et tegevuskava arvestaks vabakonna sisendiga.

Töötame igapäevaselt, et **avalikul rahastamisel** järgitaks ühenduste rahastamise [juhendit](#), välisvahendite kavandamisel kaasataks sihtrühma ja üleüldiselt väheneks tegevust piirav bürokraatia. Lõime kaasa sotsiaalministeeriumi strateegiliste partnerite määruse uuendamise protsessis, mille tulemusel on uus kord vabaühenduste jaoks bürokraatiavabam. Kultuuriministeeriumis jõudsime eelmisel aastal strateegilise partnerluseni esimest korda. Pakkusime ministeeriumile nõu ja ettepanekuid, kuidas kohe eos nii vabakonna kui riigi jaoks õnnestunud süsteemi luua.

Meie roll on ka **vabaühenduste elujõu** ja kodanikuühiskonna trendide hindamine. USAIDi ühenduste elujõulisuse hindamise indeks teadmata ajaks enam Eesti kohta hinnanguid ei anna, seetõttu algatasime 2023. aasta lõpus pilootuuringuna ühingu enesehindamise huvikaitsevõimekuse mõõtmiseks. Pilootuuringu tulemused on käes ning näitavad, et võimekuse hindamise mudelil on potentsiaali olla enesehindamise vahendiks vabaühendustele. 2025. aastal tegutseme selle nimel, et võimekuse hindamise mudelit valmistada ette avalikuks kasutamiseks.

Püsivalt töötame selle nimel, et vabaühenduste **õiguskeskkond** oleks tegutsemist toetav ja takistusteta. Nii panustame ühinguõiguse revisjoni jätkutegevustesse ning kaasame vabaühendusi aruteludes, kus paslik on. Enamasti panustasime oma teadmiste ja kogemustega ise ja jagasime infot, kus vajalik tundus. Jätakuvalt anname vabaühendustele ja teistele tihti juriidilist nõu, mis on omakorda sisend huvikaitseks. Nõustame ka ametnikke ja vajadusel aitame ühendustel vaielda ja oma õiguste eest seista.

Andsime sisendit audiitortevuse seadusesse, mille tulemusena on sihtasutuste auditeerimiskohustuse tulude või varade piirmäär senise 15 000 euro asemel miljon eurot. Hoidsime ära vabakonnaga seotud riigilõivude hüppelise kasvu, selle asemel saime tagasihoidlikuma (nt äriregistris andmete uuendamise eest küsitav lõiv on esialgu planeeritud 50 euro asemel märksa vastuvõetavamad 15 eurot). Saatsime korrakaitseaduse väljatöötamiskavatsuse raames riigile mureliku tagasiside, mis puudutas õiguse andmist ennetavaks avalike koosolekute keelamiseks. Tunnustasime muudatusi soolise võrdsuse ja võrdsete võimaluste seaduse eelnõus, kuid ministrite vahetuse tõttu antud teema seisab ning selle tulevikku on keeruline ette ennustada.

Nuusutasime liiduna 2024. aastal kaugemalt ka strateegilise hagelemise võimalusi. Andsime läbi Riigikohtu oma panuse, et tunnistada maamaksuseaduse raames kavandatud muudatused põhiseadusega vastuolevaks. Soov oli tagada, et kõigile vabaühendustele ei hakkaks kehtima kohustus kord nädalas e-maksuametit külastada, sest riigi plaan oli edaspidi täitemenetluse jms kohustustega seonduvaid teateid edastada ainult e-maksuameti kaudu. Riigikohus tunnistas seaduse põhiseadusega vastuolevaks ning liit sai väärtusliku kogemuse, kuidas põhiseaduslikkuse järelevalve kaasuses osaleda.

Valimiste Valvurid sel korral **Euroopa Parlamendi valimiste** raames ei tegutsenud. Ühest küljest on rõõm, et valimisagitatsiooni perioodil ei jäänudki silma ega kõrva räigeid valimiste hea tava rikkumisi või muid rikkumisi. Planeerisime Valimiste Valvurite uuendatud kuues naasmist 2025. aasta kohalike valimiste eel, taotledes selleks lisavahendeid USA saatkonnalt. Kahjuks saime 27. veebruaril 2025. aastal Ameerika Ühendriikide välisministeeriumilt kirja, et seoses riigi prioriteetide muutumisega meie toetusleping peatatakse. „*God bless America!*“ oli kirja lõppu veel lisatud. Liitume üleskutsega!

2024. aastal panustasime liiduna kliimakindla majanduse seaduse tööühmadesse, ühtekuuluvuspoliitikate seirekomisjoni, avatud riigivalitsemise arengukomisjoni,

teenustasemete nõukotta, kultuuriministeeriumi strateegilise partnerluse väljatöötamisega seonduvasse töörühma, Harjumaa Omavalitsuste Liidu linnapiirkonna innovatiivsete lahenduste hindamiskomisjoni, Riigikogu ringmajanduse ümarlauda, sidusa Eesti arengukava juhtkomisjoni, siseministeeriumi fondide seirekomisjoni, heaolu arengukava juhtkomisjoni, Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni komisjoni, siseturvalisuse arengukava juhtkomisjoni, korruptsiooni ennetamise võrgustikku, kultuuriministeeriumi annetamise soodustamise töörühma ja kodanikupäeva aunimetuse komisjoni.

Kohaliku tasandi demokraatia tugevdamiseks oleme viimase aasta jooksul koolitanud omavalitsuste ametnikke – peamiselt terviseedenduse, noorsootöö ja üldise valitsemisega seotud ametnikke – nii kaasamise kui huvikaitse teemadel. Fookuses oli ametnike oskuste arendamine kohalike elanike kaasamisel paremate ja sidusamate otsuste tegemiseks. Kokku koolitasime programmi raames 224 ametnikku.

VÕIMEKAS VABAKOND

Vabakonnas on tihedad sidemed ja hea koostöö, ühendused on hästi juhitud, suutlikud muutuste juhtijad ning oma tegevuses eetilised ja innovatiivsed.

Kuigi 2024. aastal lõppesid Aktiivsete Kodanike Fondi (ACF) tegevused ja rahastus, jäi mullusesse aastasse siiski veel mitmeid just Norra, Islandi ja Liechtensteini toetatud ning Eesti vabakonna võimekust tõstvaid tegevusi.

2024. aasta esimesel poolel jõudsid lõpule alustavate juhtide kiirendi ja kogunud juhtide kovisioonigrupid, mis osutasid osalejaid võimestavateks ja väärtuslikeks. Osalejad rõhutasid nende algatuste jätkamise vajadust, kui vahendid seda võimaldavad. Mõlema programmi järelendus kinnitas, et sellised algatused on olulised vabaühenduste juhtide toetamiseks ja sektori üldise juhtimiskvaliteedi tõstmiseks ja vähendavad vabaühenduste juhtide üksinda tegutsemise tunnet.

Sügisel korraldasime koos Avatud Eesti Fondiga Eesti vabaühenduste esindajatele õppereisid Islandile ja Norrasse. Õppereiside toimumist toetas Aktiivsete Kodanike Fond. Mõlemal reisil osales 10 konkursiga valitud osalejat. [Islandil](#) külastasime seitset vabaühendust, näiteks kohalikku inimõiguste keskust, Punast Risti, seksuaalvägivalla ohvrite nõustamiskeskust ja keskkonnakaitsega tegelevat vabatahtlikele toetuvat organisatsiooni. [Norras](#) oli fookuses vabatahtlik tegevus ja vabatahtlike kaasamisega seonduv parimate praktikatega tutvumine. Külastasime kuut vabaühendust ja Norra kuningriigi kultuuri- ja võrdsuspoliitikate ministeeriumit. Saime inspiratsiooni, kuidas Eestis vabatahtlikku tegevusega seonduvaid arenguid eest vedada ja veendusime, et Norras leidub palju ühinguid, kellelt midagi kasulikku õppida.

Ühingute – sh Vabaühenduste Liidu enda võimekust katusorganisatsioonina – aitab tõsta ka Kodanikuühiskonna Sihtkapitali toetus arenguhüppevoorst. Taotlesime

2024. aastal edukalt raha just selleks, et koguda sisendit nii liikmetelt kui võrgustikesse kuuluvatelt ühingutelt ning kasvada ise (veel) tummisemaks katusorganisatsiooniks. Kogutud sisendi põhjal oleme aga juba saanud katsetada ka sündmusi, mis kogukonda rohkem kokku tooks, omavahel kogemusi ja teadmisi vahetama paneks. Nii alustasime sügisel katseid uue formaadiga „Vabaühenduste virtuaalsed kohvi hommikud“, mis jätkuvad veel vähemalt 2025. aasta suveni. Arenguhüppe lõpuks kirjutame ka väikese raporti sellest, mis paneb ühe liikmete ning võrgustikega ühingu tulemuslikumalt (koos) toimima.

Veebruaris, märtsis ja aprillis korraldasime koostöös Euroopa Parlamendi bürooga Eestis ja nende toetusel kolm vabaühenduste kommunikatsiooniga tegelevatele inimestele mõeldud praktilist koolitust. Teemad olid kommunikatsioonikampaania korraldamine, Meta platvormil reklaamide tegemine ja desinformatsiooniga toimetulek. Koolituste eesmärk oli lisaks spetsialistide oskuste täiendamisele valmistuda ka juunis toimunud Euroopa Parlamendi valimisteks. Kuna koostöö sujus hästi ja koolitused olid edukad (kokku umbes sada osalejat), planeerime ka 2025. aastal koos EP Eesti bürooga kommunikatsioonikoolitusi korraldada.

Annetamistalgute eel võtsime aga sihiks annetuste kogumise hea tava järgimise hügieeni ning üldise parema valmisoleku talguteks. Korraldasime talgute ettevalmistuseks 4 töötuba: (1) Urmo Kübar rääkis huvilistele viimase viie aasta olulisematest trendidest ja uuringutest annetamisvaldkonnas, (2) Pirkko Valge ja Ingi Mihkelsoo jagasid oma kogemusi eraraha kaasamisest, (3) Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi esindajad jagasid oma kogemusi annetuste kogumise hea tava järgimisest ja hea tava kommunikatsioonist ning (4) Kristina Mering jagas Nähtamatud Loomad kogemust püsitoetajate kaasamisest ja hoidmisest. Et talgutel osales sel aastal vähem organisatsioone, kuid kogutud summad ületasid ootusi, võib järeldada, et koolitused olid talgutegevuste planeerimisel abiks.

Et 2024.-2025. aastal liiga palju vahendeid vabakonna võimekuse tõstmiseks ei ole, saame mõnda aega teemaga tegeleda väiksemas mahus. Võtame kinni (eest ära) jooksvatest võimalustest – ning loodame, et märkate neist võimalustest koos meiega kinni haarata. Info kõiksugu koolitusvõimaluste kohta liigub ringi nii meie nädalakirjas kui ka meie võrgustike listides.

2026. aastal on oodata Eestisse vahendeid Civil Society Fundi – Kodanikuühiskonna Fondi – näol, mis peaks andma ka võimekuse tõstmisele värsket vunki juurde.

VÕRGUSTIKUD

Huvikaitsevõrgustikus on ca 40 liiget, aktiivseid panustajaid vähem. Aasta jooksul kohtusime kolm korda, panime paika selle, millise rütmi ja loogika alusel võiksime edaspidi toimetada.

Annetuste kogujate võrgustiku liikmete hulk kasvas 182 liikmeni ja kohtusime neljal korral. Võrgustiku kohtumistel oli fookuses annetamiskultuuri edendamine läbi

võrgustiku liikmete oma panuse. Aprillis korraldasime kaasamiskohtumise annetuste kogumise hea tava uuendamise teemadel ning kaasasime annetuste kogujate võrgustikku hea tava levitamisesse. Valmistusime ka annetamistalguteks.

Kuuendat korda toimusid **annetamistalgud**, osales 100 ühingut. Sel aastal oli osalejatele esmakordselt kohustuslik annetuste kogumise hea tavaga liitumine, mis ennast igati õigustas. Kokku kogusid need 100 ühingut 170 640 eurot annetus. Sealjuures koguti „Ma armastan aidata“ annetuskeskonnas 85 193 eurot ning koos Swedbanki panusega jõudis keskkonnas toimetavate organisatsioonideni 125 193 eurot. Annetamistalgute veebilehe ja muude kanalite kaudu tehti 45 897 eurot annetus. Varasemate aastatega on annetamistalgute veebilehe ja muude kanalite kaudu tehtud annetuste osakaal „Ma armastan aidata“ keskkonnas tehtud annetustega võrreldes kasvanud. Talguliste tagasisidest saime teada, et talgulistel jäid rahule meie toega (pidev kommunikatsioon osalejatega, infotunnid, juhendmaterjalid). Lisaks katsetasime sel aastal esimest korda talgustaabi korraldamist. Staabist käis päeva jooksul läbi 50 inimest ja osalejad kiitsid staabi õhkkonda ja külg külje kõrval toimetamist. Talgustaabist plaanime teha traditsiooni, kuid saime tagasisidet, et staabi Tallinnas olemine teeb kaugemalt tulijatele staabis talgupäeval osalemise keeruliseks.

2023. aastal alguse saanud vabaühenduste **kommunikatsioonijuhtide võrgustik** jätkas suhtlemist Facebooki grupis ja kohtumistel. Aasta esimeses pooles käisid mitmed võrgustiku liikmed koostöös Euroopa Parlamendi Eesti bürooga korraldatud kolmel koolitusel ning aasta teises pooles korraldasime võrgustiku liikmetele kommunikatsioonistrateegia loomise koolituse Milttoni abiga ja seminar-koosoleku, kus rääkisime liidu uuest strateegiast ja võrgustiku tulevikust. Edaspidi plaanime võrgustiku liikmetega kohtuda neli korda aastas.

Vabatahtliku tegevuse arendamine jätkus. Aasta esimeses pooles hoogsamalt, aasta teises pooles eelkõige hoides seda, mida hoida annab vähenenud ressursside tingimuses. Et 2024. aastal liidu rahastus vähenes (ja esialgu tundub, et suurenema ei hakka ka 2025. aastal), siis tuli teha raske otsus koondada vabatahtliku tegevuse koordinaatori ametikoht alates 10. maist.

Sellest ebameeldivusest hoolimata liitus siiski vabatahtliku tegevuse võrgustikuga 2 uut liiget – YFU Eesti ja Folkloorinõukogu – kes said sügisel kätte ka Vabatahtliku Sõbra märgised. Võrgustik kohtus 2024. aastal kahel korral – kevadel ja sügisel. Sügisel kohtumisel oli võrgustikul võimalus anda ka sisendit Vabaühenduste Liidu uude strateegiasse.

Vabatahtliku Sõbra märgi olevik ja tulevik on esialgu lahtine. Ootame, millal avab Siseministeerium järgmise strateegilise partnerluse vooru – ning kuidas liidul oma taotlusega läheb. Siis teeme uusi järeldusi ja otsuseid.

Vabatahtlike Värav püsib: kuulutused riputame üles, vajadusel parandame infot, lisame materjale. Leht vajaks tegelikult kaasajastamist mitme külje pealt, ent praegu

on, mis on. **Vabatahtlike Väravat** külastati igatahes keskmiselt 2000 korral kuus. Ning märgata oli isegi külastatavuse kasvu.

Viimast aastat olime koos Avatud Eesti Fondiga operaatoriteks Norra, Islandi ja Liechtensteini rahastatud **Aktiivsete Kodanike Fondile** (ACF), mis toetas 2019.-2024. aastatel Eesti kodanikuühiskonda kokku 6 miljoni euroga. Seitsme vooru jooksul sai rahastatud üle 100 projekti.

2024. aasta suve hakuni viisime lõpuni juhtide võrgustikele suunatud tegevused, korraldasime mõned koolitused ja isegi 2 õppereisi. Nende kohta said lähemalt lugeda eelmisest peatükist.

Uut Aktiivsete Kodanike Fondi sarnast fondi, mis peatselt tulemas, mainisime eelpool kah põgusalt juba.

KASVULAVA

Eestis on üha enam inimesi, kes oskavad, suudavad ja tahavad kestlikult osaleda nii kogukondlikes kui ka ühiskondlikes asjades.

Kogukonnapraktika programm, mille Vabaühenduste Liit lõi 2013. aastal, on juba 2022. aastast registreeritud ka eraldiseisva mittetulundusühinguna. Kogukonnapraktika MTÜ juriidilise keha vajadus seisnes eelkõige ajaloolise mälu hoidmises ühes kohas ja lõi võimaluse taotleda iseseisvalt rahastust oma tegevuste elluviimiseks. Juhatuse liikmed on Lauri Luide ja Mirell Merirand, kellest viimane töötas veel 2024. aasta suveni aktiivselt Vabaühenduste Liidu tiimis kogukonnapraktika programmi- ja projektijuhina.

2024. aasta suvest, mil lõppes Vabaühenduste Liidu Erasmus+ rahastus kogukonnapraktika tegevusteks, teeb programm Mirelli vedamisel iseseisvumisliigutusi ning kõige värskemaid uudiseid saabki edaspidi otse Kogukonnapraktika MTÜ käest.

2024. aastal aga juhtus veel see, et haridus- ja teadusministeerium ajakohastas riiklike õppekavasid. Suurem muudatus on see, et koolidel on varasemast rohkem vabadust oma koolis õpet kavandada – ja see tähendab ka suuremat paindlikkust kogukonnapraktika jaoks.

Veel lisati kogukonnapraktika ühiskonnaõpetuse õppekava protsessikirjeldusse, muutes programmi ministeeriumi poolt soovituslikuks ning lisades omamoodi riikliku kvaliteedi märgise.

Valikainena viidi kogukonnapraktika programm 2023./2024. õppeaastal esmakordselt läbi Saku Riigigümnaasiumis, Pelgulinna Gümnaasiumis ja Tallinna Vanalinna Hariduskolleejumis. Ning kõik koolid soovisid valikainet jätkata ka järgmisel õppeaastal. Suhtlesime aktiivselt ja vahetasime infot maakondlike arenduskeskustes töötavate vabaühenduste konsultantidega, kes on eelnevalt

avaldanud soovi olla heaks koostöö partneriks. Et nemad näevad otsest seost vabaühenduste jätkusuutlikkuse ja kogukonnapraktika vahel, teeb see neist head programmi saadikud, kes vabaühendustele võimalusest räägivad ning neid noorte kaasamisel aitavad.

Valdkonnas olulist ja päevakajalist infot jagame jätkuvalt Hea Kodaniku portaalis, Facebooki lehel ja uudiskirjades. Hea Kodaniku portaali heakodanik.ee külastas aastas 55 500 külastajat (eesti keeles), mis on 22% rohkem kui eelneval aastal; Hea Kodaniku Facebooki lehte jälgib 4455 inimest, aasta jooksul lisandus jälgijaid 110.

Eestikeelsete kanalite kõrval tegelesime aktiivselt ka **vene- ja ingliskeelse kommunikatsiooniga**. Võõrkeelse kommunikatsiooni juht uuendas vastavalt lugejate vajadustele kaks korda kuus ilmuva venekeelse uudiskirja sisu. Uudiskirja tellijad jagavad meiega oma vabaühenduste uudiseid, mis näitab, et uudiskiri töötab hästi.

Veel viisime läbi mitu infoseminari, et toetada venekeelseid ühendusi oma ühingu tõhususe tõstmisel, kaasaegsete tehnoloogiate kasutamisel ja annetuskampaaniate korraldamisel.

Rõõmsad oleme ka selle üle, et annetamistalgutel osales varasemast rohkem venekeelseid organisatsioone – ning nagu selle aasta talgutel tarvis, liitusid nad ka annetuste kogumise hea tavaga.

Võtsime vastavalt vajadusele sõna ka **ajakirjanduses** – peamiselt annetamiskultuuri, raha ja toetuste, Euroopa Parlamendi valimiste ja üldisemalt vabakonda puudutavatel teemadel. Triin, Marcus ja Maarja-Liisa kirjutasid igaüks kaks arvamuskirjat, mis avaldati ERR-i või EPL-i portaalis. Kajastust leidsid ka kodanikuühiskonna aasta tegijate tunnustamisel ära märgitud inimesed ja organisatsioonid.

LIIKMED

Vabaühenduste Liit on jätkuvalt avalikes huvides tegutsev organisatsioon. Liidu liikmed usuvad meiega samadesse eesmärkidesse ning toetavad liidu tegevusi ja teevad ühiste eesmärkide saavutamise nimel meiega koostööd.

Valdkondlike liikmekohtumiste asemel seadsime 2024. aastal fookuse individuaalsetele liikmekohtumistele meie vähem aktiivsete liikmetega, et ka nende sisendit huvikaitsetöösse kaasata. Ka kogusime liikmete sisendit nende rahulolu kohta meie kui katusorganisatsiooniga, millele tuginedes alustasime liikmetöö ja kaasamisprotsesside täiendamist (#küskiarenguhüpe).

Oleme alates 2024. a kevadest kaasanud oma kogukonda – nii liikmeid kui laiendatud kogukonda – ka liidu uue perioodi strateegia välja töötamisse. Päris viimased kaasamisvõimalused on veel 2025. aasta esimeses pooles. Proovime kaasata nii realselt kui virtuaalselt.

INIMESED

Uhh! Kas me oleme juba öelnud, et üks suur muutuste aasta(kümme) on olnud?

2024. aastat alustasime 9 inimesega tiimis, lõpetasime 6 inimesega. See on olnud kohati täitsa valus, kohati aga ka loomulik protsess.

Valusam oli siis, kui juhataja pidi tegema liidu kestlikkusele mõeldes ning kahanenud ressurssidest tulenevalt otsuse koondada vabatahtliku tegevuse koordinaatori ametikoht, mida täitis mitu-setu aastat Lauri Luide.

Loomulikum oli siis, kui Aktiivsete Kodanike Fondiga seotud asju ja vabaühenduste ühiskontori asju hallanud Inna Laanmets juunikuus pensionile otsustas suunduda. Ja siis, kui lõppes kogukonnapraktika rahastus ning Mirell Merirand, kes tegelikult juba mitu aega tagasi koos Lauri Luidega asutasid eraldiseisva Kogukonnapraktika MTÜ, liikus edasi kogukonnapraktika iseseisvumise suunas.

Huvikaitsejuht Marcus Ehasoo ning huvikaitse spetsialist Maarja-Liisa Kapaun jätkasid oma rollides. Eestikeelseid sõnumeid levitas Andra Roosmets, võõrkeelset kommunikatsiooni vedas Darja Rovba. Liikmetöö, annetuste kogujate võrgustiku ja annetamistalgutega toimetas Heleene Lippmaa-Alliksoo.

Kõige muu valusa ja magusaga tegeles juhataja Triin Toomesaar.

NÕUKOGU

Nõukogus on põhikirja järgi 5-7 liiget. 2024. aastal aitasid liidu tööd nõukogu liikmetena suunata Reelika Alunurm (nõukogu esimees), Annika Arras, Maria Derlõš, Andreas Kaju, Pirkko Valge ja Kadi Viik.

Nõukogu koosolekute protokollid leiab www.heakodanik.ee/noukogu.

RAHAASJAD

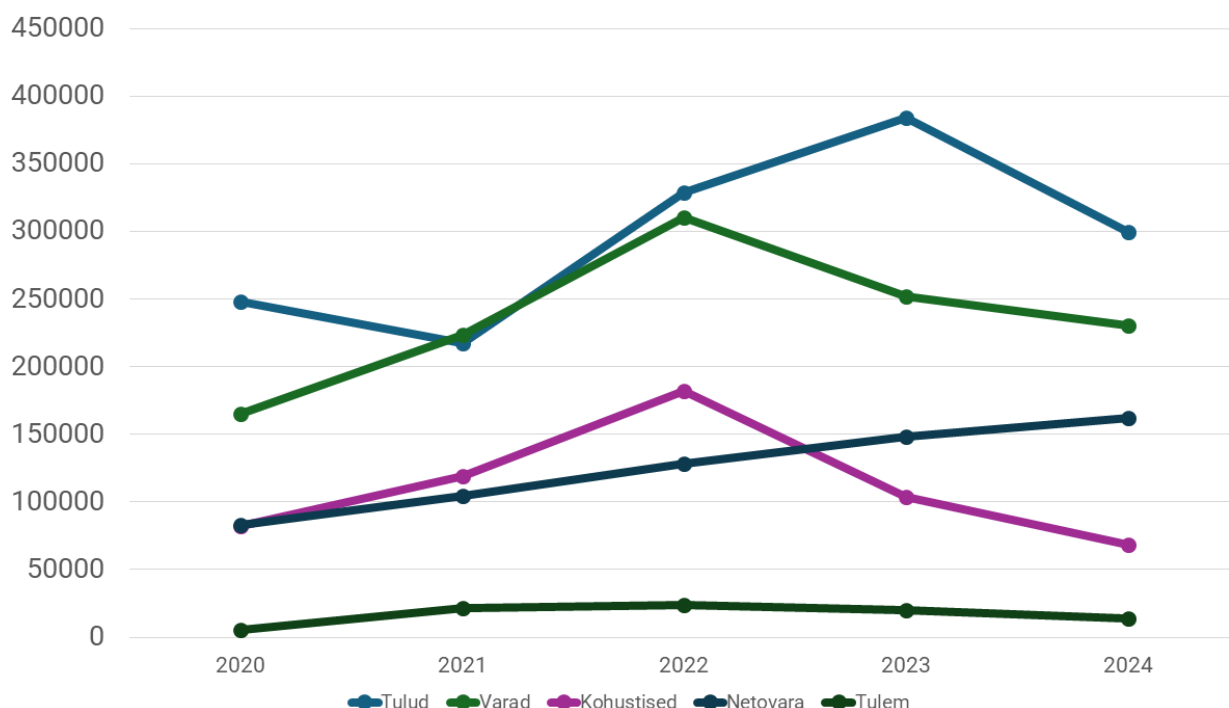
2024. aasta lõppes Vabaühenduste Liidu jaoks positiivse tulemiga. Samas higistas nii juhataja kui kogu tiim selle tulemuse nimel kogu aasta vältel päris pingsalt. Hoidsime kokku kulusid nii koondamise kui mitmesuguste tegevuste lõpetamise ja üleüldise säästupoliitika kaudu. Ning tulude reale otsisime lisavahendeid nii 2024. aastale kui ka kaugemale tulevikule mõeldes. Kõige uhkemat oleme ilmselt annetamistalgute perioodil kogutud annetuste üle: see summa ulatus 31.12.2024 seisuga 4610 euron (ning 2025. aasta alguses kasvas ümmarguseks 5000 euroks).

Tulud olid 2024. aastal kokku 299 473 eurot, kulud 288 358 eurot.

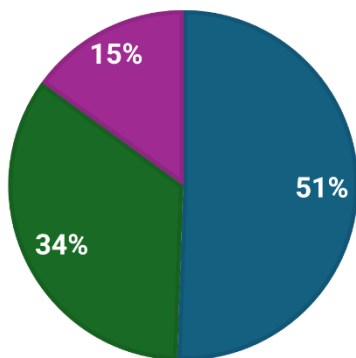
Peamised toetajad 2024. aastal olid suuruse järjekorras Siseministeerium (tegevustoetus), Riigi Tugiteenuste Keskus (tehniline tugi), Kodanikuühiskonna Sihtkapital (arenguhüpe katusorganisatsioonina), Erasmus (Kogukonnapraktika) ja Avatud Eesti Fond (Aktiivsete Kodanike Fond).

Põhilised majandusnäitajad:

	2020	2021	2022	2023	2024
Tulud	248 251	217 237	329 021	384 431	299 473
Varad	165 428	223 806	310 673	252 270	230 909
Kohustised	82 415	119 274	182 538	103 957	69 082
Netovara	83 013	104 532	128 135	148 313	161 827
Tulem	5 089	21 519	23 603	20 178	13 514

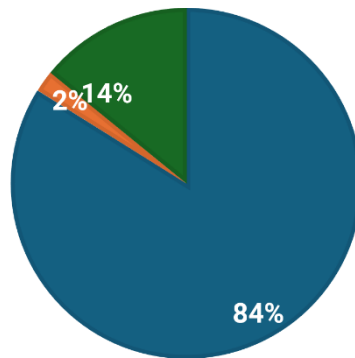

Tulude jaotus 2024:

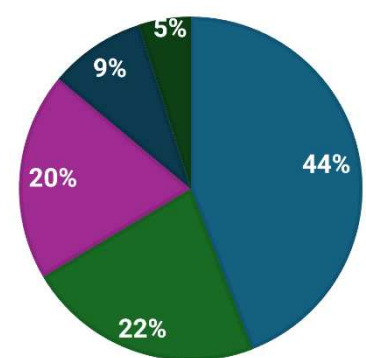
	Summa (€)
Projektitoetused	151 758
Tegevustoetus	103 330
Omatulud	44 385
KOKKU	299 473

Kulude jaotus 2024:

	Summa (€)
Projektilulud	241 885
Tööjõukulud	5 782
Muud kulud	40 691
KOKKU	288 358

Sihtfinantseerijate jaotus 2024:

	Summa (€)
Siseministeerium	112 629
Avatud Eesti Fond	56 798
Riigi Tugiteenuste Keskus	50 000
Erasmus	23 100
KÜSK	12 423
KOKKU	254 950

Suhtarvud ja valemid:

Näitaja	2024	2023
Maksuvalmiduskordaja	2.7	2.1
Lühiajaliste kohustiste kattekordaja	3.4	2.4

Maksuvalmiduskordaja = raha / lühiajalised kohustised

Lühiajaliste kohustiste kattekordaja (kordades) = käibevara / lühiajalised kohustised

Raamatupidamise aastaaruanne

Bilanss

(eurodes)

	31.12.2024	31.12.2023	Lisa nr
Varad			
Käibevarad			
Raha	187 857	219 304	2
Nõuded ja ettemaksed	43 052	32 966	3
Kokku käibevarad	230 909	252 270	
Kokku varad	230 909	252 270	
Kohustised ja netovara			
Kohustised			
Lühiajalised kohustised			
Võlad ja ettemaksed	11 762	16 349	7
Sihtotstarbelised tasud, annetused, toetused	57 320	87 608	8
Kokku lühiajalised kohustised	69 082	103 957	
Kokku kohustised	69 082	103 957	
Netovara			
Eelmiste perioodide akumuleeritud tulem	148 313	128 135	
Aruandeaasta tulem	13 514	20 178	
Kokku netovara	161 827	148 313	
Kokku kohustised ja netovara	230 909	252 270	

Tulemiaruanne

(eurodes)

	2024	2023	Lisa nr
Tulud			
Liikmetelt saadud tasud	11 755	11 428	9
Annetused ja toetused	255 088	344 342	10
Tulu ettevõtlusest	0	1 240	
Muud tulud	32 630	27 421	11
Kokku tulud	299 473	384 431	
Kulud			
Sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud	-241 885	-335 155	12
Mitmesugused tegevuskulud	-40 691	-28 779	13
Tööjõukulud	-5 782	0	14
Kokku kulud	-288 358	-363 934	
Põhitegevuse tulem	11 115	20 497	
Intressitulud	808	589	
Muud finantstulud ja -kulud	1 591	-908	
Aruandeaasta tulem	13 514	20 178	

Rahavoogude aruanne

(eurodes)

	2024	2023	Lisa nr
Rahavood põhitegevusest			
Põhitegevuse tulem	11 115	20 497	
Korrigeerimised			
Muud korrigeerimised	-254 950	-343 648	8
Kokku korrigeerimised	-254 950	-343 648	
Põhitegevusega seotud nõuete ja ettemaksete muutus	3 926	1 762	
Põhitegevusega seotud kohustiste ja ettemaksete muutus	-4 587	2 557	7
Laekumised sihtotstarbelistest tasudest, annetustest, toetustest	213 750	311 535	8
Muud rahavood põhitegevusest	-3 100	-52 682	8
Kokku rahavood põhitegevusest	-33 846	-59 979	
Rahavood investeerimistegevusest			
Laekunud intressid	808	589	
Kokku rahavood investeerimistegevusest	808	589	
Kokku rahavood	-33 038	-59 390	
Raha ja raha ekvivalendid perioodi alguses	219 304	279 602	
Raha ja raha ekvivalentide muutus	-33 038	-59 390	
Valuutakursside muutuste mõju	1 591	-908	
Raha ja raha ekvivalendid perioodi lõpus	187 857	219 304	2

Netovara muutuste aruanne

(eurodes)

		Kokku netovara
	Akumuleeritud tulem	
31.12.2022	128 135	128 135
Aruandeaasta tulem	20 178	20 178
31.12.2023	148 313	148 313
Aruandeaasta tulem	13 514	13 514
31.12.2024	161 827	161 827

Raamatupidamise aastaaruande lisad

Lisa 1 Arvestuspõhimõtted

Üldine informatsioon

Vabaühenduste Liidu 2024 a. raamatupidamise aastaaruanne on koostatud vastavalt Eesti finantsaruandluse standardile ja kasutades soetusmaksumuse meetodit.

Eesti finantsaruandlusstandard on rahvusvaheliselt tunnustatud arvestuse ja aruandluse põhimõtetele tuginev avalikkusele suunatud finantsaruandluse nõuete kogum, mille põhinõuded on kehtestatud raamatupidamise seadusega ning mida täiendavad Raamatupidamise Toimkonna poolt välja antavad juhendid (edaspidi RTJ).

Tulemiaruarande koostamisel on lähtutud juhendi RTJ14 põhimõtetest.

Raamatupidamise aastaaruanne on koostatud eurodes.

Finantsvarad

Finantsvaraks loetakse raha, nõudeid ostjate vastu ja muid lühi- ja pikaajalisi nõudeid. Finantsvara võetakse algselt arvele nende soetusmaksumuses, milleks on antud finantsvara või eest makstud või saadud tasu õiglane väärtus. Algne soetusmaksumus sisaldab kõiki finantsvaraga otseselt seotud tehingukulutusi.

Finantsvara eemaldatakse bilansist siis, kui ettevõtte kaotab õiguse finantsvarast tulenevatele rahavoogudele või ta annab kolmandale osapoolele üle varast tulenevad rahavood ning enamiku finantsvaraga seotud riskidest ja hüvedest. Finantsvara oste ja müüke kajastatakse järjepidevalt tehingupäeval st päeval, mil ettevõtte saab ostetud finantsvara omanikuks või kaotab omandiõiguse müüdud finantsvara üle.

Raha

Raha ning rahalähendina kajastatakse raha pangas.

Rahavoogude aruandes kajastatakse mittetulundusühingu aruandeperioodi laekumisi ja väljamakseid, rühmitatuna vastavalt nende eesmärgile põhitegevuse, investeerimistegevuse ja finantseerimistegevuse rahavooks.

Välisvaluutas toimunud tehingud ning välisvaluutas fikseeritud finantsvarad ja -kohustised

Välisvaluutas fikseeritud tehingute kajastamisel on aluseks võetud tehingu toimumise päeval kehtinud Euroopa Keskpanga valuutakursid. Välisvaluutas fikseeritud varad ja kohustised seisuga 31. detsember 2024 on ümber hinnatud eurodesse aruandekuupäeval kehtinud Euroopa Keskpanga valuutakursside alusel. Välisvaluutatehingutest saadud kasumid ja kahjumid on kasumiaruandes kajastatud perioodi tulu ja kuluna.

Nõuded ja ettemaksed

Nõudeid ostjate vastu ja muid nõudeid kajastatakse bilansis korrigeeritud soetusmaksumuses. Ostjatelt laekumata arved on bilansis hinnatud tõenäoliselt laekuvatest summadest lähtudes. Seejuures hinnatakse iga kliendi laekumata arveid eraldi, arvestades teadaolevat informatsiooni kliendi maksevõime kohta. Ostjatelt laekumata arved, mille maksetähtaeg on ületatud rohkem kui 365 päeva võrra, on kantud kuludesse täies ulatuses. Varem alla hinnatud ebatõenäoliste nõuete laekumisi kajastatakse ebatõenäoliste nõuete kulu vähenemisena.

Materiaalsed ja immateriaalsed põhivarad

Olulisuse printsiibist lähtudes kajastatakse põhivarana need varaobjektid, mille soetusmaksumus ületab 2 000 eurot ja mille kasulik eluiga on üle ühe aasta. Madalama soetusmaksumusega või lühema kasuliku elueaga varaobjektid kantakse kasutusse võtmisel kuluks ning nende üle peetakse arvestust bilansiväliselt. Juhul, kui materiaalse põhivara objekt koosneb üksteisest eristatavatest olulistest komponentidest, millel on erinevad kasulikud eluead, võetakse need komponendid raamatupidamises arvele eraldi varaobjektidena, määraes neile eraldi amortisatsiooninormid vastavalt komponentide kasulikule elueale. Materiaalne põhivara võetakse arvele tema soetusmaksumuses, mis koosneb ostuhinnas ja otseselt soetamisega seotud kulutustest. Edaspidi kajastatakse materiaalsel põhivara bilansis selle soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumuliseeritud kulum ja vara väärtuse langusest tulenevad allahindlused. Materiaalsele põhivarale määratud amortisatsiooninormid vaadatakse üle, kui on ilmnunud asjaolusid, mis võivad oluliselt muuta põhivara või põhivaragrupi kasulikku eluiga. Hinnangute muutuste mõju kajastub aruandeperioodis ja järgnevatel perioodides. Kui vara lõppväärtus ületab tema bilansilist jääkmaksumust, lõpetatakse vara amortiseerimine; amortiseerimist alustatakse uuesti hetkest, mil vara lõppväärtus on langenud alla

tema bilansilise jääkmaksumuse.

Kui materiaalse põhivara objektile on tehtud selliseid kulutusi, mis vastavad materiaalse põhivara mõistele, siis need kulutused lisatakse põhivara objekti soetusmaksumusele. Jooksva hoolduse ja remondiga kaasnevad kulutused kajastatakse aruandeperioodi kuludes.

Kui materiaalse põhivara objektile vahetatakse välja mõni oluline komponent, lisatakse uue komponendi soetusmaksumus objekti soetusmaksumusele, eeldusel, et see vastab materiaalse põhivara mõistele. Asendatav komponent kantakse bilansist maha. Kui asendatava komponendi soetusmaksumus ei ole teada, hinnatakse maha kantavat maksumust lähtudes asendamise hetke soetusmaksumusest, arvestades maha hinnangulise kulumi.

Põhivara amortiseeritakse lineaarsel meetodil.

Põhivarade arvelevõtmise alampiir 2000 eurot

Kasulik eluiga põhivara gruppide lõikes (aastates)

Põhivara grupi nimi	Kasulik eluiga
Kontoritehnika	4-5
Inventar	5

Rendid

Kapitalirendiks loetakse rendisuhet, mille puhul kõik olulised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved kanduvad üle rentnikule. Ülejäänud rendilepinguid käsitletakse kasutusrendina. Kasutusrendi maksed kajastatakse rentniku aruandes rendiperioodi jooksul lineaarselt kuluna.

Finantskohustised

Finantskohustisteks loetakse tarnijatele tasumata arveid, viitvõlgasid ja muid lühi- ja pikaajalisi võlakohustisi.

Finantskohustised võetakse algselt arvele nende soetusmaksumuses, milleks on antud finantskohustise eest makstud või saadud tasu õiglane väärtus. Algne soetusmaksumus sisaldab kõiki finantskohustisega otseselt seotud tehingukulutusi.

Finantskohustised kajastatakse bilansis korrigeeritud soetusmaksumuses.

Finantskohustis eemaldatakse bilansist siis, kui see on rahuldatud, lõpetatud või aegunud.

Annetused ja toetused

Tegevuse sihtfinantseerimine, kajastatakse tuluna siis, kui sihtfinantseerimine muutub sissenõutavaks ning sihtfinantseerimisega seotud võimalikud tingimused on täidetud. Saadud sihtfinantseerimine, mille puhul tuluna kajastamise tingimused ei ole täidetud, kajastatakse bilansis kohustisena. Sihtfinantseerimine võetakse arvele saadud või saadava vara õiglases väärtuses.

Mitte-sihtotstarbelisi annetusi ja toetusi kajastatakse tuluna hetkel, mil nende laekumine on praktiliselt kindel (võttes vajadusel arvesse perioodi, mille eest need on tasutud). Annetust või toetust, mis on küll mõeldud kasutamiseks teatud kindlas valdkonnas, kuid ei ole otseselt seotud ühegi konkreetse projekti finantseerimisega, ei loeta sihtotstarbeliseks annetuseks. Selliseid annetusi ja toetusi kajastatakse tuluna hetkel, mil nad muutuvad sisse nõutavaks.

Mitterahalise toetusena saadud vara võetakse bilansis arvele tema õiglases väärtuses. Tekkiv kohustis kantakse tuludesse vara järelejäänud kasuliku eluea jooksul.

Liikmemaksud ja annetused kajastatakse tekkepõhiselt.

Tulud

Tulu kaupade müügist kajastatakse siis, kui olulised omandiga seonduvad riskid ja hüved on läinud üle ostjale ning müügitulu ja tehinguga seotud kulutusi on võimalik usaldusväärselt mõõta.

Tulu teenuste müügist kajastatakse lähtudes valmidusastme meetodist, teenuse osutamisest saadavad tulud ja tulem kajastatakse proportsionaalselt samades perioodides nagu teenuse osutamisega kaasnevad kulutused.

Intressitulu kajastatakse lähtudes vara sisemisest intressimäärast.

Seotud osapooled

Aastaaruande koostamisel on loetud seotud osapoolteks:

1. tegev- ja kõrgemat juhtkonda;
2. eespool loetletud isikute lähedasi pereliikmeid ja nende poolt kontrollitavaid või nende olulise mõju all olevaid ettevõtteid.

Sündmused pärast aruandekuupäeva

Raamatupidamise aastaaruandes kajastuvad olulised varade ja kohustiste hindamist mõjutavad asjaolud, mis ilmnesid aruandekuupäeva, 31. detsembri 2024 ja aruande koostamise kuupäeva vahemikul, kuid on seotud aruandeperioodil või varasematel perioodidel toimunud tehingutega. Sündmused pärast aruandekuupäeva, mida ei ole varade ja kohustiste hindamisel arvesse võetud, kuid mis oluliselt mõjutavad järgmise majandusaasta tulemust, on avalikustatud aastaaruande lisades.

Lisa 2 Raha

(eurodes)

	31.12.2024	31.12.2023
Pangakontod EUR	161 448	194 122
Pangakonto USD	26 409	25 182
Kokku raha	187 857	219 304

Lisa 3 Nõuded ja ettemaksed (eurodes)

	31.12.2024	12 kuu jooksul	Lisa nr
Nõuded ostjate vastu	1 385	1 385	
Ostjatelt laekumata arved	1 385	1 385	
Maksude ettemaksed ja tagasinõuded	6 238	6 238	4
Ettemaksed	1 910	1 910	
Muud makstud ettemaksed	1 910	1 910	
Nõuded rahastajatele	33 519	33 519	8
Kokku nõuded ja ettemaksed	43 052	43 052	
	31.12.2023	12 kuu jooksul	Lisa nr
Nõuded ostjate vastu	2 676	2 676	
Ostjatelt laekumata arved	2 676	2 676	
Maksude ettemaksed ja tagasinõuded	8 603	8 603	4
Ettemaksed	1 910	1 910	
Muud makstud ettemaksed	1 910	1 910	
Nõuded edasiesitamisele	270	270	
Nõuded rahastajatele	19 507	19 507	8
Kokku nõuded ja ettemaksed	32 966	32 966	

Lisa 4 Maksude ettemaksed ja maksuvõlad (eurodes)

	31.12.2024		31.12.2023	
	Ettemaks	Maksuvõlg	Ettemaks	Maksuvõlg
Ettevõtte tulumaks	0	81	0	37
Käibemaks	0	13	0	8
Üksikisiku tulumaks	0	1 955	0	2 822
Sotsiaalmaks	0	3 690	0	5 124
Kohustuslik kogumispension	0	216	0	303
Töötuskindlustusmaksed	0	196	0	303
Ettemaksukonto jääk	6 238		8 603	
Kokku maksude ettemaksed ja maksuvõlad	6 238	6 151	8 603	8 597

Lisa 5 Materiaalsed põhivarad
(eurodes)

		Kokku
	Muud materiaalsed põhivarad	
31.12.2022		
Soetusmaksumus	3 144	3 144
Akumuleeritud kulum	-3 144	-3 144
Jääkmaksumus	0	0
31.12.2023		
Soetusmaksumus	3 144	3 144
Akumuleeritud kulum	-3 144	-3 144
Jääkmaksumus	0	0
31.12.2024		
Soetusmaksumus	3 144	3 144
Akumuleeritud kulum	-3 144	-3 144
Jääkmaksumus	0	0

Lisa 6 Kasutusrent
(eurodes)

Aruandekohustuslane kui rentnik

	2024	2023	Lisa nr
Kasutusrendikulu	7 500	6 900	13

Lisa kajastab kontoriruumide üürikulud OÜ-lt Telliskivi Maja, millest on lahutatud allüürnikele esitatud või eeldatavasti esitatavad kulude katmise nõuded.

Lisa 7 Võlad ja ettemaksed

(eurodes)

	31.12.2024	12 kuu jooksul	Lisa nr
Võlad tarnijatele	753	753	
Võlad töövõtjatele	2 588	2 588	
Maksuvõlad	6 151	6 151	4
Saadud ettemaksed	2 270	2 270	
Muud saadud ettemaksed	2 270	2 270	
Kokku võlad ja ettemaksed	11 762	11 762	

	31.12.2023	12 kuu jooksul	Lisa nr
Võlad tarnijatele	6 172	6 172	
Võlad töövõtjatele	1 580	1 580	
Maksuvõlad	8 597	8 597	4
Kokku võlad ja ettemaksed	16 349	16 349	

Lisa 8 Sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused

(eurodes)

	31.12.2022		Laekunud	Tagasi makstud	Kajastatud tulemiaruan-des	31.12.2023		Lisa nr
	Nõuded	Kohustised				Nõuded	Kohustised	
Sihtfinantseerimine tegevuskuludeks								
Avatud Eesti Fond	15 849	23 255	71 856	0	-72 694	16 711	23 279	
Siseministeerium	0	77 153	149 679	-52 682	-161 020	0	13 129	
Riigi Tugiteenuste Keskus	0	50 000	50 000	0	-75 000	0	25 000	
HIGGS for ECSTALE	0	0	0	0	-2 796	2 796	0	
Briti Nõukogu	0	18 338	0	0	-18 338	0	0	
Erasmus	0	0	40 000	0	-13 800	0	26 200	
Kokku sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	15 849	168 746	311 535	-52 682	-343 648	19 507	87 608	
Kokku sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused	15 849	168 746	311 535	-52 682	-343 648	19 507	87 608	3,10

	31.12.2023		Laekunud	Tagasi makstud	Kajastatud tulemiaruanDES	31.12.2024		Lisa nr
	Nõuded	Kohustised				Nõuded	Kohustised	
Sihtfinantseerimine tegevuskuludeks								
Avatud Eesti Fond	16 711	23 279	16 711	0	-56 798	33 519	0	
Siseministeerium	0	13 129	99 500	0	-112 629	0	0	
Riigi Tugiteenuste Keskus	0	25 000	50 000	0	-50 000	0	25 000	
HIGGS for ECSTALE	2 796	0	2 796	0	0	0	0	
Erasmus	0	26 200	0	-3 100	-23 100	0	0	
USA saatkond	0	0	20 196	0	0	0	20 196	
KÜSK	0	0	19 937	0	-12 423	0	7 514	
Annetused - Tegijad	0	0	4 610	0	0	0	4 610	
Kokku sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	19 507	87 608	213 750	-3 100	-254 950	33 519	57 320	
Kokku sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused	19 507	87 608	213 750	-3 100	-254 950	33 519	57 320	3,10

Lisa 9 Liikmetelt saadud tasud

(eurodes)

	2024	2023
Mittesihtotstarbelised tasud		
Liikmemaksud	11 650	11 393
Sisseastumistasud	105	35
Kokku liikmetelt saadud tasud	11 755	11 428

Lisa 10 Annetused ja toetused

(eurodes)

	2024	2023	Lisa nr
Sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	254 950	343 648	8
Mittesihtotstarbelised annetused ja toetused	138	694	
Kokku annetused ja toetused	255 088	344 342	

Lisa 11 Muud tulud

(eurodes)

	2024	2023
Ürituste osalustasud	0	1 455
Koolitused, loengud, analüüsid	32 630	25 966
Kokku muud tulud	32 630	27 421

Lisa 12 Sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud (eurodes)

	2024	2023
Projekt Norra rahastus EES grants	56 798	48 042
Projekt Norra LIIDER	0	24 898
Projekt Hea Kodanik	50 730	64 180
Projekt Tegevustoetus	103 330	161 422
Projekt Kogukonnapraktika	3 864	16 060
Projekt Tunnustusüritus	8 540	9 999
Projekt Strateegilise partnerluse arenguprogramm	12 423	0
Projekt Kolmandate riikide kodanike kaasamine		
Projekt HIGGS for ECSTALE		
Muud	6 200	10 554
Kokku sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud	241 885	335 155

Sihtotstarbeliselt finantseeritud projekti kuludest on tööjõukulud kokku 2024: 197 083 eurot ja 2023: 234 163 eurot. Vt.lisa 14

Lisa 13 Mitmesugused tegevuskulud (eurodes)

	2024	2023	Lisa nr
Üür ja rent	7 500	6 900	6
Pangateenused	69	90	
Raamatupidamine ja audit	8 352	6 634	
Transport, lähetus, meeskonnaarendus	3 720	1 470	
Seminaride korraldamine	1 756	6 126	
Rahvusvaheline koostöö	519	0	
Väikevahendid	0	787	
Ettevõtlustuluga seotud kulud	3 680	5 406	
Muud	15 095	1 366	
Kokku mitmesugused tegevuskulud	40 691	28 779	

Lisa 14 Tööjõukulud (eurodes)

	2024	2023	Lisa nr
Palgakulu	151 875	175 262	
Sotsiaalmaksud	50 990	58 901	
Kokku tööjõukulud	202 865	234 163	
Sellest kajastatud sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsese kuluna	197 083	234 163	12
Töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale	6	7	

Lisa 15 Seotud osapooled

(eurodes)

Liikmete arv majandusaasta lõpu seisuga		
	31.12.2024	31.12.2023
Juriidilisest isikust liikmete arv	103	106

Tegev- ja kõrgemale juhtkonnale arvestatud tasud ja muud olulised soodustused		
	2024	2023
Arvestatud tasu	31 200	34 735

Vabaühenduste Liit juhatus koosneb ühest juhatuse liikmest, juhatuse liikme tagasikutsumisel enne volituse tähtaja lõppu ei pea maksma juhatuse liikmele lahkumishüvitist.

Aruandeperioodil ega võrdlusperioodil juhatuse liikmele soodustusi ei ole antud.

Vabaühenduste Liidu nõukogu on 6 liikmeline. Nõukogule ei ole tasusid arvestatud ega makstud.

Aruande digitaalallkirjad

Aruande lõpetamise kuupäev on: 31.03.2025

Vabaühenduste Liit (registrikood: 80005069) 01.01.2024 - 31.12.2024 majandusaasta aruande andmete õigsust on digitaalselt kinnitanud:

Allkirjastaja nimi	Allkirjastaja roll	Allkirja andmise aeg
TRIIN TOOMESAAR	Juhatuse liige	03.04.2025

Aruande üldkoosoleku kinnitamise staatus

Üldkoosoleku poolt kinnitatud

SÕLTUMATU VANDEAUDIITORI ARUANNE

Vabaühenduste Liit nõukogule.

Oleme üle vaadanud Vabaühenduste Liit raamatupidamise aastaaruande, mis sisaldab bilanssi seisuga 31.12.2024, nimetatud kuupäeval lõppenud majandusaasta kohta koostatud tulemiaruanne, netovara muutuste aruanne, rahavoogude aruanne ning raamatupidamise aastaaruande lisasid, sealhulgas märkimisväärsete arvestuspõhimõtete kokkuvõtet.

Juhtkonna vastutus raamatupidamisaruannete eest

Juhtkond vastutab selle eest, et see raamatupidamise aastaaruanne koostatakse ja esitatakse õiglaselt kooskõlas Eesti finantsaruandluse standardiga ning sellise sisekontrolli eest, mida juhtkond peab vajalikuks sellise raamatupidamise aastaaruande koostamiseks, mis on vaba olulisest, kas pettusest või veast tingitud väärkajastamisest.

Vandeaudiitori kohustus

Meie kohustuseks on avaldada kokkuvõtte raamatupidamise aastaaruande kohta. Ülevaatus viidi läbi kooskõlas ülevaatusse töövõtude rahvusvahelise standardiga (ISRE) (Eesti) 2400 (muudetud) "Möödunud perioodide finantsaruannete ülevaatamise teenus". ISRE (Eesti) 2400 (muudetud) nõuab meilt kokkuvõtte tegemist selle kohta, kas me oleme saanud teadlikuks millestki, mis paneks meid uskuma, et raamatupidamise aastaaruanne tervikuna ei ole kõigis olulistel osades koostatud kooskõlas rakendatava finantsaruandluse raamistikuga. Selle standardi kohaselt oleme ka kohustatud järgima asjassepuutuvaid eetikanõudeid.

Raamatupidamise aastaaruande ülevaatus kooskõlas ISRE (Eesti) 2400-ga (muudetud) on piiratud kindlust andev töövõtt. Ülevaatus käigus viiakse läbi protseduurid, mis eelkõige tähendab järelepäringute tegemist juhtkonnale ja teistele isikutele majandusüksuses (nagu asjakohane) ja analüütiliste protseduuride rakendamist ning hangitud tõendusmaterjali hindamist.

Ülevaatus käigus läbiviidud protseduurid on palju vähem mahukad kui rahvusvaheliste auditeerimise standarditega kooskõlas tehtud auditi käigus läbiviidud protseduurid. Seetõttu ei avalda me nende finantsaruannete kohta auditiarvamust.

Kokkuvõtte

Ülevaatus põhjal ei saanud me teadlikuks millestki sellisest, mis paneks meid uskuma, et raamatupidamise aastaaruanne ei esita kõigis olulistel osades õiglaselt Vabaühenduste Liit finantsseisundit seisuga 31.12.2024 ning sellel kuupäeval lõppenud majandusaasta finantstulemust ja rahavoogusid kooskõlas Eesti finantsaruandluse standardiga.

/digitaalselt allkirjastatud/

Ivi Kärt

Vandeaudiitori number 580

Audiitorbüroo Rostok & Kärt OÜ

Audiitorettevõtja tegevusloa number 258

Mäe tn 9, Kiili alev, Kiili vald, Harju maakond, 75401

08.04.2025

Audiitorite digitaalallkirjad

Vabaühenduste Liit (registrikood: 80005069) 01.01.2024 - 31.12.2024 majandusaasta aruandele lisatud audiitori aruande on digitaalselt allkirjastanud:

Allkirjastaja nimi	Allkirjastaja roll	Allkirja andmise aeg
IVI KÄRT	Vandeaudiitor	08.04.2025

Tegevusalad

Tegevusala	EMTAK kood	EMTAK versioon	Põhitegevusala
Kodanikuõiguste kaitse ja eestkoste; teatud elanikegrupi huvide kaitse	94991	EMTAK 2025	Jah